

Přeplatky (vratky) za neodebranou péči v pobytových zařízeních sociálních služeb

Při provádění systematických návštěv se veřejný ochránce práv setkal s tím, že některá pobytová zařízení sociálních služeb nevrací uživatelům (resp. osobám, které platí službu) poměrnou část příspěvku na péči za dny, kdy uživatel nepobývá v zařízení a příspěvek mu přesto přísluší. Typicky za dny na dovolené u rodiny. V některých případech zůstal ochránce se zařízeními, popř. i krajskými úřady ve sporu, zda má zařízení sociálních služeb poměrnou část příspěvku na péči vracet či nikoliv, popř. zda postačí, aby zařízení vrátilo např. jen 50% z poměrné částky příspěvku. I z tohoto důvodu se ochránce rozhodl, svůj názor na tuto problematiku zveřejnit.

Při úvaze o vrátkách z příspěvku na péči je třeba pracovat s ustanoveními zákona o sociálních službách¹. Zaprvé s ustanovením § 73 odst. 4 písm. a), dle něhož je úhrada za péči v případě pobytových služeb s výjimkou týdenních stacionářů stanovena ve výši přiznaného příspěvku na péči. To znamená, že zařízení náleží při pobytu klienta 100 % příspěvku. Zadruhé pracujeme s ustanovením § 91 odst. 2 písm. e), dle něhož smlouva o poskytnutí sociálních služeb musí obsahovat výši úhrady za sociální služby a způsob jejího placení. Výslovně zákon o sociálních službách vratky úhrad za ubytování, stravu ani péči neřeší. Proto **se zde uplatní přednostně smluvní ujednání** a není-li ho, pak obecná ustanovení zákona o sociálních službách a občanského zákoníku².

Pokud ve smlouvě není o přeplatcích za neodebrané služby (vratkách) pojednáno, je to podle názoru ochránce³ chyba. Není pak totiž naplněn výše uvedený zákonný požadavek na obsah smlouvy o poskytnutí sociální služby. Úprava vzájemných práv a povinností může být obsažena buď přímo ve smlouvě, nebo případně ve vnitřním předpisu, na který smlouva výslovně odkazuje.

Jak má ale ujednání ve smlouvě o poskytnutí sociální služby vypadat? Ochránce vnímá, že zákonem zavedený smluvní princip se opírá o základní zásadu soukromého práva, tedy autonomii vůle smluvních stran, a může tedy pouze doporučovat. **Jeho doporučení zní: v případě předem nahlášené nepřítomnosti v zařízení vracet poměrnou část příspěvku na péči.**⁴ Tomu by měl odpovídat i text smlouvy. Ochránce své doporučení podpírá následujícími argumenty⁵: Příspěvek je poskytován osobám závislým na pomoci jiné fyzické osoby za účelem zajištění potřebné pomoci. Příjemcem příspěvku je tato osoba (případně zákonný zástupce či fyzická osoba, které byla nezletilá oprávněná osoba svěřena do péče), která jím platí za péči poskytovanou ve sjednaném rozsahu, v našem případě pobytovým zařízením sociálních služeb. Pokud uživatel není v zařízení, tak mu zařízení neposkytuje potřebnou pomoc, respektive „péči ve sjednaném rozsahu“, a proto nelze po uživateli žádat úhradu za péči ve výši přiznaného příspěvku. Poměrná část příspěvku

¹ zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů

² Neboť zákon o sociálních službách stanoví, že pro právní vztahy vzniklé z této smlouvy se použijí ustanovení občanského zákoníku (zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů).

³ Zpráva z návštěv domovů pro osoby se zdravotním postižením, bod 172; zveřejněna v říjnu 2009 na <http://www.ochrance.cz/ochrana-osob-omezenych-na-svobode/>

⁴ Zpráva z návštěv domovů pro osoby se zdravotním postižením, bod 175

⁵ vychází z práce Michalík, J.: Smluvní vztahy v sociálních službách, VCIZP – sekce vzdělávání, Olomouc, 2008, VRZP, Praha, 2008, str. 101 a násl.

vyjadřující dobu nepřítomnosti uchazeče v zařízení má sloužit příjemci příspěvku, k zajištění potřebné pomoci prostřednictvím někoho jiného, než je zařízení.

Ochránce se setkal s tím, že některá zařízení vyplácela uživatelům poměrnou část příspěvku ne v plné výši, ale např. ve výši 50 % či 80 %. S tím ochránce nesouhlasí a trvá na tom, že by poměrná část příspěvku na péči měla být vyplácena v plné výši. Lze ovšem připustit možnost smluvního omezení rozsahu dobrovolné nepřítomnosti během roku (bylo například zjištěno takové omezení na max. 90 dnů). Dále se lze setkat s přístupem, kdy poměrná část příspěvku je vrácena, jen když péči náhradně poskytl registrovaný a ne laický pečovatel. Takové rozlišování podle názoru ochránce nemá oporu v zákoně.

Pokud ve smlouvě žádné ujednání o vratkách není, není tím sice zpochybněn fakt, že příspěvek na péči je ze zákona dávkou určenou fyzické osobě s postižením a ta je povinna jej používat na zajištění potřebné pomoci, ovšem může být sporu ohledně detailů vracení příspěvku. **V konkrétním případě může vzájemná práva a povinnosti poskytovatele sociální služby a uživatele rozhodnout obecný soud.** Smlouva o poskytování sociální služby je titulem pro peněžní plnění značné hodnoty a každý z účastníků má právo obrátit se na soud pro rozhodnutí sporu. Soud při tom bude vycházet jednak ze znění smlouvy a dále tam, kde smlouva mlčí, z občanského zákoníku.

Z toho ovšem plyne, že pokud zařízení sociálních služeb při vyjednávání o obsahu smlouvy prosadí svůj návrh, ohledně vratek z příspěvku na péči výhodnější pro zařízení, nemá pro uživatele význam obracet se na soud, neboť ten může pouze potvrdit plnění založené smlouvou. Jaké jsou možnosti uživatele služby dosáhnout vracení poměrné části příspěvku na péči? Klíčové je, jak plyne z výše uvedeného, sjednávání obsahu smlouvy. **Pokud se v jeho průběhu nedaří dosáhnout shody, lze zkusit využít autority zřizovatele služby a obrátit se na něj.**

Kancelář veřejného ochránce práv, 17. března 2011